

UNISECO

AZ AGRO-ÖKOLÓGIAI GAZDÁLKODÁSI RENDSZEREK FENNTARTHATÓSÁGÁNAK MEGÉRTÉSE ÉS FEJLESZTÉSE AZ EU-BAN

A talajkímélő gazdálkodási rendszerek hazai elterjedését támogató és gátló tényezők, szakpolitikák felmérése, értékelése

A 2019.12.10-i szakértői fórum eredményeinek összefoglalása

A jelen összefoglalóban szereplő információkra az alábbi módon hivatkozzanak:

Katalin Balázs, Alfréd Szilágyi, László Podmaniczky (2019): Assessing policy factors that limit or promote agro-ecological transitions: Soil conservation farming in Hungary to improve the environmental-economic sustainability at farm level. UNISECO HU case study report. WP5 T5.3

SZERKESZTŐK	Balázs Katalin, Szilágyi Alfréd, Podmaniczky László
CALL H2020-SFS-2017-2	Sustainable Food Security-Resilient and Resource-Efficient Value Chains
WORK PROGRAMME Topic SFS-29-2017	Socio-eco-economics - socio-economics in ecological approaches
PROJECT WEB SITE:	www.uniseco-project.eu

Jelen dokumentum a N° 773901 támogatási szerződés számú kutatási projekt keretében jött létre, amely nem feltétlenül tükrözi az Európai Unió álláspontját és nem vetíti előre az Európai Bizottság jövőbeli politikáját ezen a területen.

A projekt támogatást kapott az Európai Unió Horizont 2020 Kutatási és Innovációs Programja keretében.
Támogatási szerződés száma: N° 773901.

BEVEZETÉS

Az UNISECO projekt keretében a hazai esettanulmányban azt vizsgáljuk hogyan lehet agroökológiai gyakorlatokat integrálni profit-orientált szántóföldi gazdálkodási rendszerekbe a talajminőség fenntartása és javítása érdekében, anélkül, hogy ez jelentős negatív hatásokkal lenne a termelő üzemek gazdasági életképességére.

A talaj fontos alapja mind a magán- és közjavak előállításának. A szántóföldi gazdálkodók egyre több extrém időjárási eseményt tapasztalnak, amelyek vízeróziót vagy éppen vízhiányt okoznak a tenyészidőszakban.

A talajkímélő gazdálkodási gyakorlatok adaptálása az első lépésnek tekinthető a profitorientált szántóföldi gazdálkodási rendszerek agroökológiai gazdálkodási rendszerekre történő áttérés felé.

A talajminőség fenntartása és a talajban a víz hatékony megtartása a mezőgazdasági termelés fontos eszközei, a talaj egészségének fenntartása a gazdálkodók közvetlen gazdasági érdekeit szolgálja.

A talajkímélő gazdálkodási gyakorlatok és a kapcsolt műveletek alkalmazásával csökkenthetők a technológia működési költségei, miközben a víz megmarad a talajban, elősegíthető a talaj biota és a CO₂-kibocsátás csökkenthető.

A kutatás ezen szakaszában a talajkímélő gazdálkodási rendszerek hazai elterjedését támogató és gátló tényezők, szakpolitikák felmérését, értékelését végeztük el 2 órás szakértői fórum keretében 2019. december 10-én 1 fő gazdaszervezetet képviselő (GEO 008), 1 fő agrár-élelmiszer értéklánc képviselő (GEO 006), 1 fő termelő (GEO 020), 2 minisztériumi (GEO 005, GEO 017), 2 fő kutató (GEO 012, PL), 1 fő szakhatósági (GEO 024) szakértő részvételével.

A fórum első szakaszában értékeltük a talajkímélő gazdálkodás terjedését elősegítő és gátló tényezőket, a második szakaszban értékeltük a piaci és közpolitika eszközök (PKE) hatékonyságát a talajkímélő gazdálkodás szempontjából, majd a harmadik szakaszban pedig a négy legfontosabbnak ítélt PKE részletes értékelését végeztük el és vitattuk meg.

1. A TALAJKÍMÉLŐ GAZDÁLKODÁS TERJEDÉSÉT ELŐSEGÍTŐ ÉS GÁTLÓ TÉNYEZŐK ÉRTÉKELÉSE

A szakértők tapasztalataik és ismereteik alapján egyénileg értékelték az alábbi táblázatban felsorolt hajtótényezőket (HT) és gátló tényezőket (GT) a talajkímélő gazdálkodás, mint agro-ökológiai gyakorlat terjedése szempontjából.

A szakértőket kértük értékeljék, hogy a felsorolt tételek

- köre teljes-e, vagy van-e hiányzó elem,
- közül melyek a hajtótényezők és melyek gátló tényezők,
- mely szereplőkhöz köthetők a következő kategóriák alapján: H- szakpolitika, hatóság, döntéshozók, G-gazdálkodók és gazdaszervezetek, A-agráripari értéklánc szereplők, K-kutatók, N- NGOk, civil szervezetek, helyi közösségek, F-fogyasztók, M- média.

Azt is kértük, hogy határozzák meg a fontossági sorrendet mind a hajtótényezők mind a gátló tényezők vonatkozásában (1-es a legfontosabb).

A táblázatban a szereplők esetében az aggregált eredményeket, a sorrend vonatkozásában az egyéni értékelések átlagát közöljük. A szakértői értékeléseken túlmenően az utolsó oszlopban tüntetjük fel, hogy az adott hajtó/gátló tényező mely közpolitika eszközhöz köthető:

1 – KAP I pillér közvetlen támogatások (SAPS), 2 – KAP I. pillér zöldítés és kölcsönös megfeleltetés, 3 - KAP II. pillér agrárkörnyezet gazdálkodási intézkedések, 4 – KAP II. pillér: üzemi modernizáció és beruházás, 5 – KAP II. pillér: innovációs partnerségek

Fő kategória	alkategória	UNISECO interjúk alapján azonosított hajtótényezők és gátló tényezők A TALAJKÍMÉLŐ GAZDÁLKODÁS vonatkozásában	HT/GT	Mely szereplő(k)höz köthető?	Sorrend	Mely piaci és közpolitika eszközhöz köthető
Gazdasági észszerűség	Termelés	A hozam változása/ ingadozása az éghajlatváltozás miatt	HT	G, M, A, K, N,F,M,H	1	1,3
	Értéklánc (feldolgozás, terjesztés, értékesítés)	Nincs feldolgozás helyi / országos szinten, meghosszabbított értéklánc - a mezőgazdasági termelők számára csekély haszon	GT	G, A, F, N,M,H	11	4
	Fogyasztók	A fogyasztók passzív szerepe, nincs tudatos fogyasztó, nincs címke a TK gazdálkodáshoz	GT	F,H, A,M,N,G	8	-
	Gazdasági körülmények	Az átmenetnek életképes méretre van szükség	GT	G,H, A, F	14	(1)
Tudás-menedzsment	Technológiai beruházás és kutatás	Nagy beruházások szükségesek a gépek, szoftverek, stb. korszerűsítéséhez	GT	G,H,A,K	10	4
	A tudás, az innováció és a kapacitás szintje	A talaj monitoring rendszer hiánya, az információk hiánya, a technológia összetettsége	GT	A,H,K,M,G,N	3	-
	Képzési és tanácsadási szolgáltatások	Nincs képzett munkaerő, nincs szakmailag megfelelő, független szaktanácsadás	GT	H, A,G, K,N	4	-
Kognitív keret	Nemzeti / regionális / helyi kultúra / identitás	-	GT	G008: M, G, H G006:H,A G020: F,M	-	-
	Hitek és értékek (mentalitás)	idősebb és fiatalabb gazdák és nemzedékek közötti konfliktus, a „így szoktuk csinálni” gondolkodás, konvencionális megoldásokhoz való ragaszkodás	GT	M,G, H,N,K,F	5	-
	Társadalmi / környezeti tudatosság	minden a pénzről szól megközelítés, a talaj alá becsült szerepe	GT	G,H,A,N,M,F,N,K	4	-
Társadalmi / politikai erők	Alulról jövő szervezetek befolyása	A gazdák individuálisan gondolkodnak, de vannak kezdeményezések, például a zöld civil szervezetek hatása (Greenpeace stb.)	GT	F,K, A, G, N,M	13	5
	Érdekcsoportok befolyása	Nagy agrokémiai cégek monopólium helyzete	GT	A,M, G,K,H	12	-
	Együttműködő vagy konfliktusos kapcsolatok	verseny a piacon az érdekelt felek között, nincs működő hálózat	GT	G,H,A,N,M,F,N,K	15	5

Fő kategória	alkategória	UNISECO interjúk alapján azonosított hajtótényezők és gátló tényezők A TALAJKÍMÉLŐ GAZDÁLKODÁS vonatkozásában	HT/GT	Mely szereplő(k)höz köthető?	Sorrend	Mely piaci és közpolitika eszközhöz köthető
	Vezetői befolyás	G008: elkötelezettség a talaj védelmére G020: elavult tudás a vezetőknél	GT	G008: G G020: H, G, A	7	-
Kontextus vagy rendszer-viszonyok (válság, változás, jelenlegi helyzet)	Környezeti háttér	Talajerózió, klímaváltozás, szélsőséges időjárási események, aszályok, vízhiány	HT	H, M, K, G, A, N, F	2	2,3
	Társadalmi-politikai háttér	Szigorúbb növényvédelmi előírások, betiltott növényvédő szerek, földhasználati kérdések, célzott politikai támogatás hiánya, alacsony társadalmi tőke	GT	H, A, N, M, G, K, F	6	-
	Gazdasági háttér	Növekvő input anyag árak, alacsony élelmiszerárak, a támogatásoktól való függőség, tőke és hitel opciók hiánya	GT	H, A, G, N, F	9	-

Az azonosított tényezők közül az első két helyen a termeléshez (1.) és környezeti háttérhez (2.) kapcsolódó hajtótényezők szerepelnek. Ezt követi - elsősorban a termelők és a társadalom szintjén jelentkező - számos gátló tényező, amelyek többségének megoldásához jelenleg nem kötődik semmilyen meglévő piaci- és közpolitika eszköz:

- 3. az információ hiány, a talajkímélő technológia összetettsége, talaj monitoring rendszer hiánya,
- 4. képzési és tanácsadási szolgáltatások: nincs képzett munkaerő, nincs szakmailag megfelelő, független szaktanácsadás,
- 5. a termelői mentalitás: idősebb és fiatalabb gazdák és nemzedékek közötti konfliktus, az „így szoktuk csinálni” gondolkodás, konvencionális megoldásokhoz való ragaszkodás,
- 9. a gazdasági háttér: növekvő input anyag árak, alacsony élelmiszerárak, a támogatásoktól való függőség, tőke és hitel opciók hiánya,
- 4. a társadalmi / környezeti tudatosság alacsony szintje: a minden a pénzről szól megközelítés, a talaj általánosan alábecsült szerepe,
- 6. társadalmi-politikai háttér: földhasználati kérdések, célzott politikai támogatás hiánya, alacsony társadalmi tőke,
- 8. a fogyasztók passzív szerepe, nincs tudatos fogyasztó, nincs címke a talajkímélő gazdálkodáshoz.

2. A PIACI- ÉS KÖZPOLITIKA ESZKÖZÖK (PKE) HATÉKONYSÁGÁNAK ÉRTÉKELÉSE A TALAJKÍMÉLŐ GAZDÁLKODÁS SZEMPONTJÁBÓL

A fórum második szakaszában a szakértők tapasztalataik és ismereteik alapján értékelték az alábbi táblázatban felsorolt piaci és közpolitikai eszközök teljességét és hatékonysági potenciáját a talajkímélő gazdálkodás, mint agro-ökológiai gyakorlat szempontjából, illetve meghatározták azok fontossági sorrendjét (1-es a legfontosabb). A 16-22. sorokban szerepeltetjük azon további eszközöket, amelyekkel egyes szakértők egyéni értékelésüket kiegészítették (a szakértő kódjának megjelölésével). Jelenleg működő piaci eszközt nem tudtak azonosítani.

Jelmagyarázat: M- magas / K- közepes / A- alacsony

Nr	Az egyéni értékelések összesítése	Pozitív potenciál			Nincs hatás	Negatív potenciál			Nem ismert	Sorrend **
		M	K	A		L	M	H		
	PIACI ÉS KÖZPOLITIKAI ESZKÖZÖK	M	K	A		L	M	H		
1	KAP I PILLÉR – Közvetlen támogatások (SAPS)			2	1		1	6		4
2	KAP I PILLÉR – Zöldítés és kölcsönös megfeleltetés		6	1		1	1			2
3	KAP II PILLÉR – Agrár-környezetvédelmi intézkedések	2	3	1		1		1		1
4	KAP II PILLÉR - Biogazdálkodás	3	2	2		1	1			5
5	KAP II PILLÉR – Nem-termelő beruházások támogatása		1	4	1			1	1	9
6	KAP II PILLÉR – Szaktanácsadás, információ megosztás és továbbképzés	5		3						3
7	KAP II PILLÉR – Üzemi modernizáció és beruházás		3	4			1			7
8	KAP II PILLAR – Innovációs partnerség		3	3	2					15
9	Nitrát Direktíva	1	3	2			1		1	13
10	Növényvédő szerekről szóló irányelv	1	1	2		1	2		1	12
11	Élőhely és Madárvédelmi irányelvek	2	2	3	2					10
12	Vadonélő állatokról szóló törvény – vadászati szabályok	1		3	3			1		17
13	Tájvédelmi törvény – a tájhasználat szabályai	1	1	3	1				2	18
14	Szénlábnyom tanúsítás*	2	1		1				4	13
15	Biológiai-sokféleség barát tanúsítás*	1	3		1				3	11
16	GEO 008: KAP 2020 után		1							19
17	GEO 008: törvény a termőföld védelméről			1						8
18	GEO 006: az értéklánc talajvédelmi projekteket támogatna		1							
19	GEO 006: lenne országos talajvédelmi platform		1							
20	GEO 017: agrárkarenyhítés					1				
21	GEO 012: osztatlan közös tulajdon megszüntetés		1							6
22	GEO 012: birtokrendezés		1							16

*Megjegyzés: ezeket az eszközöket jelenleg nem hajtják végre hazánkban, a témával kapcsolatos kihívások megoldásában nyújtott potenciális szerepüket értékelték a válaszadók

** Sorrend: a szakértők egyéni pontozásai alapján a fórumot követően kerültek számításra.

3. A NÉGY LEGFONTOSABBNAK ÍTÉLT PKE RÉSZLETES ÉRTÉKELÉSE

A fórum második szakaszának végén szóban a négy legfontosabbnak közösen megítélt PKE-k sorrendje a következő:

1. KAP I PILLÉR – Közvetlen támogatások (SAPS)
2. KAP II PILLÉR – Agrár-környezetvédelmi intézkedések
3. KAP I PILLÉR – Zöldítés és kölcsönös megfeleltetés
4. KAP II PILLÉR – Szaktanácsadás, információ megosztás és továbbképzés

Az ötödik hely vonatkozásában nem sikerült közös egyetértésre jutni. Többen javasolták a Biogazdálkodást, mivel azonban ez az eszköz az ország területének korlátozott hányadát érinti, így a talajkímélő gazdálkodás elterjedésének támogatásában játszott hatása vitatottá vált.

Érdekesség, hogy az egyéni sorrend értékelésekből a fórumot követően számított sorrend eredmények, némiképpen eltérnek a konszenzusos toplistához képest, noha ugyanazok a tételek szerepelnek – amely megerősíti e tételek fontosságát -, de más sorrendben:

1. KAP II PILLÉR – Agrár-környezetvédelmi intézkedések
2. KAP I PILLÉR – Zöldítés és kölcsönös megfeleltetés
3. KAP II PILLÉR – Szaktanácsadás, információ megosztás és továbbképzés
4. KAP I PILLÉR – Közvetlen támogatások (SAPS)

Ezek alapján elmondhatjuk, hogy az egyéni értékelésekben a pozitív potenciálú eszköz került előre és ezt követte a legfontosabb negatív potenciálú eszköz, míg a csoportdinamika eredményeként a közvetlen támogatások negatív potenciáljának megítélése felerősödött, és így a legelső helyre ugrott.

A fórum harmadik részében került sor a szóbeli konszenzus alapján négy legfontosabbnak ítélt eszköz részletes értékelésére, az indoklások közös megvitatására.

A szakértők post-it-eken rögzítették a négy PKE vonatkozásában értékelésüket, majd eszközönként felolvasták értékelésüket és elhelyezték azokat a flipchart táblán egy -5 és +5 közötti skálán. Ezt követően az adott eszközt közösen értékelték, ennek folyamán az egyes lapok átértékelésére is volt lehetőség a többi értékeléshez képest elfoglalt helyét illetően. Végül az értékelő lapok megállapodását követően az adott eszköz közös pontszámát határozták meg.

Az alábbiakban az egyéni értékeléseket, véleményeket az értékelő lapokon szereplő információk, valamint a rögzített hanganyag átirata alapján közöljük.

3.1. KAP I PILLÉR – Közvetlen támogatások (SAPS)

3.1.1. Egyéni szakértői indoklások

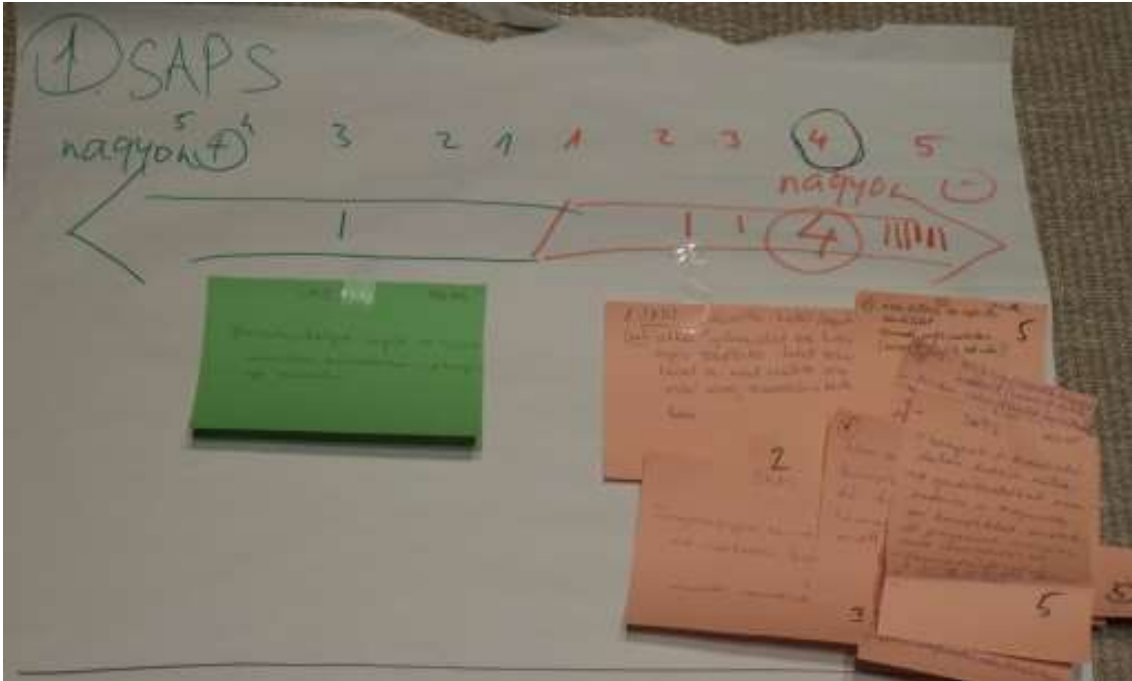
Szakértői kód	Értékelés	Indoklás*
GEO 008	-2 és -3 között	Nincs közvetlen hatása, csak ha a termeléshez kötött támogatás keretében olyan növényt termel a gazda, ami nem arra a területre való, ennek lehet negatív hatása Szerinte elindultak változások, a 40-esek elkezdtek tájékozódni: alkalmazkodni akarnak, spórolni akarnak.
GEO 006	-5	Nem ösztönzi az agroökológia szemléletet általában. Ez egy termelőközpontú támogatás, ebből le kell adni termelői szinten is. Az eredeti elv alapján az élelmiszer-ellátás biztosítására lett kitalálva, de ez ma már nem így van (PL: már 20 éve nem ez a helyzet) Ha tényleg felismeri a gazdálkodó, hogy másra is tudná költeni
GEO 020	-5	80%-a 100 céghez megy. Erős versenytorzító hatása van. A minél nagyobb terület megművelése a cél, ennek eredménye, hogy minden élőhely fel van szántva. Talajkímélés mint alapkövetelmény papíron van, de a gyakorlatban nem létezik. A gazdálkodók 90%-a szánt, a tradicionális rossz technológiákat használja.
GEO 017	-5	nem a gazdasági és természeti környezetnek megfelelő döntések születnek
GEO 012	-5	az agroökológiailag kevésbé kedvező területek művelésben tartása a legnagyobb negatívum, ami ennek felróható, torz közgazdasági viszonyok kialakítása, gazdálkodói rövid távú szemléletet (évről évre gondolkodás) erősít és tart fent - kiemelten negatív hatás, egyoldalú növénytermesztési szerkezet fenntartásában is szerepet játszik Konzerválja a jelenlegi rendszert és nem segíti elő az agroökológiai megközelítések terjedését. 15 éve osztogatjuk ezt a normatív támogatást és látjuk-e hogy elindultak pozitív változások? Minimális. Akik változtatni akarnak, nem a területalapú miatt csinálják.
PL	-5	magas negatív hatás, alacsony pozitív potenciális hatása is lehet: kérdés, hogy mi fog változni a jövőben, CAP stratégiai terv – reménytelen is lehet
GEO 024	+3 és -3 együtt	A SAPS az egy pénz, egységnyi pénz. Nincs jó pénz meg rossz. Kérdés, hogy mire használom? Ha arra, hogy talajkímélő technológiát fejlesszek, és olyan inputot vásárolok, hogy a talajnak minél jobb legyen, akkor a SAPS lehet jó pénz is. A rendszert magát, hogy miért kapom ezt a pénzt, veszélyesnek gondolom, mert támogatás függővé tesz, a gazdálkodási mód saját magára való visszahatása kisebb lesz, nem leszek annyira tudatos, nem figyelem annyira, hogy mi történik a területemen, valamit csinállok, valami terem vagy nem terem. A SAPS ellát, egy minimumot teljesítek, és ha nincs nagyobb elvárásom és nem olyan rossz a területem, akkor is el lehet evickélni bárhogy. Emiatt visszaveti az alkalmazkodást és az innovációt az egyre nagyobb környezeti kihívásokra. Sokkal kisebb eséllyel tudnak gazdálkodni azok, akik belekényelmesedtek ebbe a helyzetbe. Ha a biodiverzitás szempontot is figyelembe vennénk (amit most igyekeztem elkerülni), akkor teljes katasztrófa a kép.
GEO 005	-5	Környezet és természetvédelmi hatása nulla. A gazdálkodókat nem ösztönzi a magasabb természetvédelmi hozadékkal rendelkező programok irányába, támogatás függőség.

* Megjegyzés: Támogató indoklás: adott intézkedés pozitív vonatkozásai (policy drivers: közpolitikai hajtó tényezők),

Ellenző indoklás: adott intézkedés negatív vonatkozásai (policy barriers: közpolitikai gátló tényezők)

3.1.2. Megvitatás, közös eredmény

Az eszköz a téma szempontjából nagyon kevés pozitív potenciállal bír és a negatív gyakorlati tapasztalatok miatt a közös eredmény -4 lett.

3.2. KAP II PILLÉR – Agrár-környezetvédelmi intézkedések

3.2.1. Egyéni szakértői indoklások

Szakértői kód	Értékelés	Indoklás*
GEO 008	+3	valamennyire ösztönzi a rendszert, viszont az AKG-t is nagyon sokan, hasonlóan a SAPS-hoz, csak pénznek látják és nem tudják miért vannak ezek az előírások képzések későn indultak meg tudatosítás hiányzik: hogy miért kell lazítani, zöldtrágyázni, ettől miért lesz jobb a gazdálkodás is (nemcsak a környezetnek) +3
GEO 006	+1	túl sok adminisztráció, emiatt a termelő feladja hiányzik belőle a talajvédelmi stratégia, viszont pozitívuma, hogy a nemzeti sajátosságokra építhetők, bővíthető a menüsor - ez az amivel igazán lehetne élni (+1)
GEO 020	+2	Nincsenek konzekvens intézkedések, - támogatás igénylésnél problémák a terület mérésekkel (újra fényképezik, kiveszik, folyamatos bürokrácia harc), az AKG pénz sokszor ezen is múlik, - ha fel is vállalja a termelő a nyűgből (a pénzért) a forgatás nélküli AKG művelést, utána meg is szántja - ez kihat az oktatásra is: tapasztalata szerint a gazdálkodóknak nincs igényük az ilyen irányú információkra - az ellenőrzésnél valós számonkérés nincsen
GEO 017	+2 és +3 között	pozitív technológiai elemeket támogat - nehézségek: nem tud megnyilvánulni a pozitív hatása, mert nem használják jól ezeket a technológiai elemeket

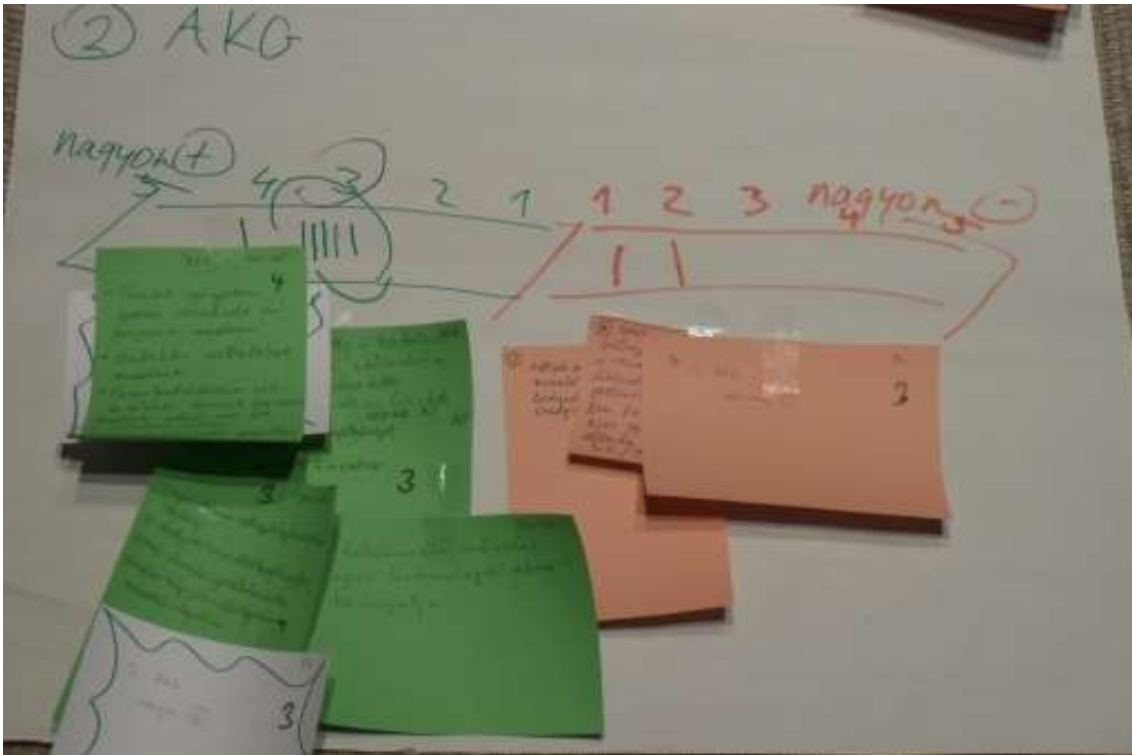

Szakértői kód	Értékelés	Indoklás*
		+2/3 a jogszabály megad ugyan minimum keretet, de a jogszabály nem kézikönyv - az előírást hogyan lehet jól használni oda kellene nagyon a szaktanácsadás, ami megmondja, hogy a pénz erre jogosít, de a konkrét gyakorlati kivitelezés (mikor hogyan, miért oda) nem a jogszabály dolga, hogy elmondja
GEO 012	+3	alapvetően pozitívan ítéli meg, keveredik a potenciál és a jelenlegi rögválóság: - lehetőség lenne az agroökológiai adottságok figyelembe vételére: célzott, probléma-orientált támogatás lehet adott esetben a fellépő problémákra válaszként kapja ezt a termelő, hogy ezekkel foglalkozzon és oldja meg - fontos, hogy 4-5 éves ciklusokban gondolkodva a közép és hosszú távú gondolkodást erősíti, ez jó dolog ilyen módon is a gazdálkodók tudatát formálja, és lehetőséget ad a komplex talaj-, víz és élővilág védelmi szempontok integrálására - jelenleg mindez csökevényesen valósul meg, lehetne sokkal jobb, ezért csak +3-at ad rá
PL	+3	magas potenciális pozitív hatás - egyik fő probléma: kezdettől fogva nem sikerült ennek a kifizetési jellegét érvényesíteni a gazdálkodók felé, folyamatosan támogatásként lett ez kommunikálva - erőfeszítések történtek, hogy ez ne így történjen, de nem ment át - támogatási jogcímként működik, meg is lett az eredménye, és amit így hívunk, nem csoda, ha ekképpen is kezelik, kvázi top-up-ként - a potenciál ott van most is
GEO 024	+4	szervestrágya a talajéletet elősegíti talajkímélőnél a trágya miatt magas pontszámot adna neki
GEO 005	+4	magas potenciál MTÉT: területi igényekhez igazodó előírások, a gazdálkodók által vállalható, 2002 óta felépült rendszer sokkal nagyobb az együttműködési hajlam/kényszer a szereplők között: Natura és MTÉT területeken a nemzeti parki igazgatóságok szakemberei ott vannak a MÁK szakembereivel ellenőrzéskor - ehhez kapcsolódott egy képzés a NAK-on és MÁK-on keresztül végig vitték

* Megjegyzés: Támogató indoklás: adott intézkedés pozitív vonatkozásai (policy drivers: közpolitikai hajtó tényezők),
Ellenző indoklás: adott intézkedés negatív vonatkozásai (policy barriers: közpolitikai gátló tényezők)

3.2.1. Megvitatás, közös eredmény

Az eszköz a téma szempontjából közepes pozitív potenciállal bír, a közösen meghatározott eredmény +3 lett.

3.3. KAP I PILLÉR – Zöldítés és kölcsönös megfeleltetés

Szakértői kód	Értékelés	Indoklás*
GEO 008	+3	Lassan változik a gondolkodásmód: van, aki bevállalta az EFA-t és látja a hasznait, látják a kényszerűsítve bevállalt zöldítés előnyeit - egyelőre nem használják elég tudatosan a gazdák, több szemléletformálásra, információra, tudás átadásra lenne szükség, egyre több a 40-es korosztály aki fogékony erre
GEO 006	+2	Pozitív, hogy ösztönzi az agroökológiai hatásokat: egyértelműen a talajbiológiát, szerkezetességet javítja - ösztönzi a termelői szemlélet váltást egysíkú, ezért nem tudja hozni az előnyöket - sok új probléma van a kártevőkkel, ezekre technológiai megoldásokat kell fejleszteni - nagyon kellene a tudás
GEO 020	-5	gyakorlati szempontból: takarónövények: katasztrófa helyzet a legtöbb zöldítés kamu zöldítés: a legolcsóbb vetőmagból kiszórnak pár kilót, kicsit fényesebb legyen a tarló és annyi, és amint letelt a 60 nap már zúzza le, szántja be - ez egy pocsékolás anyagilag, ökológiailag tönkreteszi az egész rendszert - a talajvédelemben erózióvédelemnek semmi szerepe nincsen, szántanak, nem értik, hogy miről van szó, nem is érdekli őket, tehernek minősítik: nincs értelme, rájuk erőszakolt, fel sem fogják miről szól az egész - általában reduced till technológiával dolgoznak, legolcsóbb magokkal (mustár, olajretek - kártevők felszaporítása különösen repce után, mikorrhiza gombákat

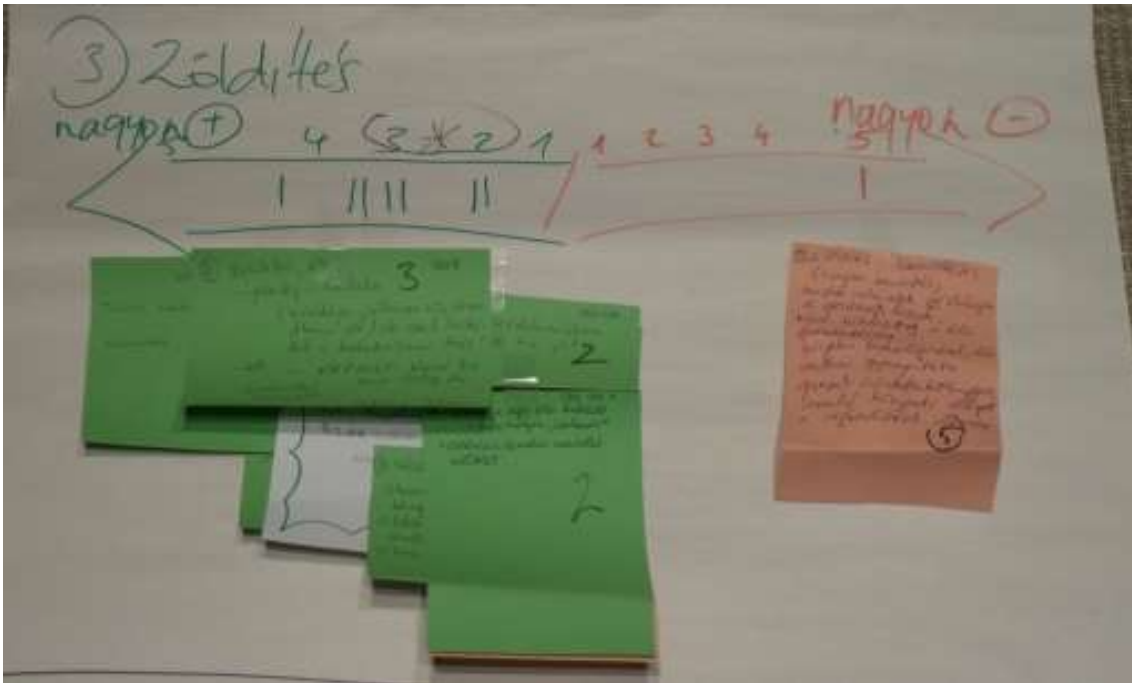
Szakértői kód	Értékelés	Indoklás*
		lenullázza a talajban - rendkívül sok pénzzel egy nagyon komoly negatív hatást hoz létre a legtöbb termelő - lehet ezt jól is csinálni: ha fennmaradna télen a takarónövény (az osztrákoknál plusz pénzt adnak érte) ha volna -10, akkor annyit adna erre
GEO 017	+2	Erózió elleni védekezésben lehet szerepe, ha jól tervezik az előírásokat, akkor van benne potenciál: +2 Kérdés ugyan, hogy valóban jól használják-e szakmai szempontból? Nagyobb területen valósul meg
GEO 012	+2 és +3 között	közepesen pozitív hatás - megjelennek közép és hosszú távú szempontok: közvetlenül nem termelést szolgáló szempontokat is meg lehet jeleníteni - az jó dolog, hogy összekötik az egyébként is kötelezően betartandó jogszabályok ellenőrzésével: a potenciál benne van +3/2
PL	+3	közepes pozitív hatás
GEO 024	+4	Területi lefedettsége a legnagyobb, másodvetés szerepe
GEO 005	+3	nagy területi lefedettség tudás input magasabb szintű előírások segítik a meglévő talajkímélő gazdálkodás előírásainak bevezetését

* Megjegyzés: Támogató indoklás: adott intézkedés pozitív vonatkozásai (policy drivers: közpolitikai hajtó tényezők),

Ellenző indoklás: adott intézkedés negatív vonatkozásai (policy barriers: közpolitikai gátló tényezők)

3.3.1. Megvitatás, közös eredmény

Az eszköz közepes-alacsony pozitív potenciállal bír, a közösen meghatározott eredmény +2 és +3 közötti lett.

3.4. KAP II PILLÉR – Szaktanácsadás, információ megosztás és továbbképzés

Szakértői kód	Értékelés	Indoklás*
GEO 008	+3	potenciál van, információ bázis: tudatosítani a gazdálkodók felé jelenlegi helyzet és jövőbeli kilátások miatt +3
GEO 006	+2 és +3 között	hiányzik az a korszerű szemlélet, ami holisztikusan kezeli ezeket a kérdéseket: nemcsak talajtani, de technológiai kérdés is, összefügg a biodiverzitással, a vízvédellel, stb. mindenki a saját silójában dolgozik, erre kellene egy szakmai platformot építeni: definiálni mi az a jó gyakorlat, hol mikor hogyan? egyezségre kell jutni egy szakértői grémiumnak, azzal lehet kimenni a termelőhöz és oktatni a szaktanácsadókat is legyen egy kormánystratégia a talajvédelemről Talajvédelmi társaság is tehetne ez ügyben valamit hiányzik a szaktanácsadói réteg a termelők nem tudják, hogy a talajuk lepusztul, nem észlelik hosszú távú képzésben kell gondolkodni, nem elég a termelőket is 80 óráson képezni, ez sokkal többet igényel +2/3 - a pillanatnyi szaktanácsadás tudásszintjét és színvonalát emelni kell
GEO 020	-5	nem észlelhető talajvédelmi gyakorlat, még a friss végzőöknél sem, oktatás nem követi a nemzetközi gyakorlatot, középiskolai képzésekből kikerült az állattartás, a technológia alapjai hiányoznak, nincs elég vonz ereje a pályának az alacsony színvonal és bérek miatt
GEO 017	+1	potenciál nagy, kevés info mennyiség van, ami átadható, kevés az (ezirányban képzett) szaktanácsadó +1: mert jobban a valósághoz kötné

		a tudást fel kell építeni úgy a kutatói oldalról (onnan kell induljon), meg az intézményi rendszert, hogy ez el is jusson a gazdálkodókhoz
GEO 012	+2	Potenciál magas: hiszen be lehet integrálni a gazda tudásán túlmutató szempontokat is egy szaktanácsadásba, hogy a termeléssel közvetve összefüggő tényezőket pl. talaj szervesanyag fenntartása - akkor működne jól a szaktanácsadás, ha a kicsi és közepes üzemeknél komplett gazdálkodási koncepció kidolgozása is benne lenne - ettől fényévekre vagyunk
PL	+4	magas potenciális pozitív hatás, de sajnos csak potenciál - az info megosztás, tanácsadás, továbbképzésre reflektáltak a többiek - a II. pillérnél jelöli ezt a lista: ez szűkebb - koránt sincsenek kimerítve a lehetőségek, pl. talajkímélőnél bemutató gazdaság hálózat működtetése alapvető lenne, talán van is rá keret, így csak a szándékon múlik a potenciál magas, de a gyakorlat miatt kevesebb: +4 más csatornák is vannak erre a feladatra pl. civil szervezetek, nem csak a KAP-ból finanszírozható
GEO 024	+5	minden fejben dől el: mihez kezdenek az információval? - milyen információkat szükséges átadni? - milyen technológiai alternatív lehetőségek vannak és mi ezek következménye? - hogyan kell jól csinálni?
GEO 005	+5	az információ átadásnak (szaktanácsadás, képzés) hatalmas a potenciálja: +5 - a gazdálkodóknak a tájékoztatás az alap: ha tudják, hogy mit miért kell, akkor csinálják - fogyasztói attitűd formálása - a talaj megőrzésének jelentőségével foglalkozni alapvető

* Megjegyzés: Támogató indoklás: adott intézkedés pozitív vonatkozásai (policy drivers: közpolitikai hajtó tényezők),
Ellenző indoklás: adott intézkedés negatív vonatkozásai (policy barriers: közpolitikai gátló tényezők)

További hozzászólások:

GEO 012:

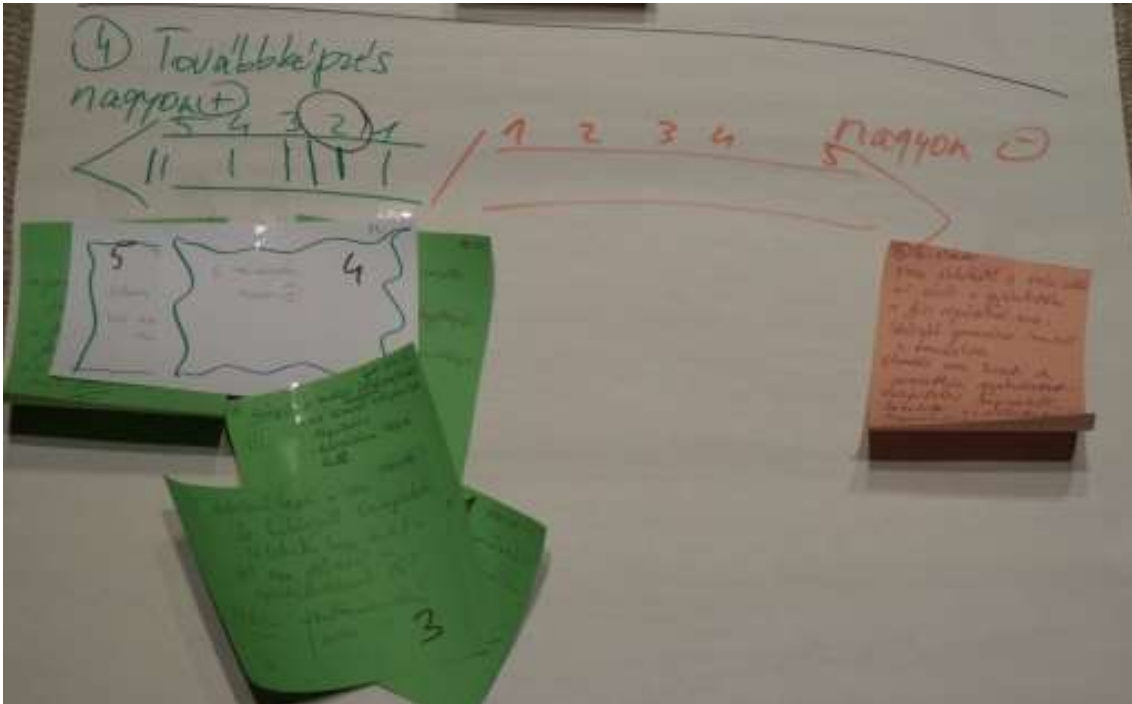
- rosszul működtetjük az eszközöket, nem kell feltétlenül új dolgokat kitalálni, hanem ezeket kellene tartalommal érdemi módon megtölteni
- a talajvédelem intézményi /jogszabályi rendszere rendkívül széttagolt, rész-ágazati stratégiákban jelennek meg talajvédelmi szempontok - ez egy alap probléma
- a NÉBIH-nél ott porosodik legalább 3 éve egy talajvédelmi stratégia, amivel még mindig elő lehetne jönni
- voltak pozitív változások az elmúlt években, de ez még mindig kevés
- osztatlan közös tulajdon megszüntetése: mindennapi szinten hat a mezőgazdaságra,
- a jelenlegi bérleti viszonyok: 100 milliárdos nagyságrendű összegek távoznak el a mezőgazdaságból ezen keresztül a tulajdonosok felé - ezen változtatni kell
- széttagolt birtokstruktúra megszüntetése vagy javítása nélkül nincs hatékony talajvédelem, nem lehet elvárni hosszú távú gondolkodást rövidtávú bérleti szerződésekkel"

GEO 024:

- a tárgyalt eszközök egyike sem állítja kifejezetten fókuszba a talajkímélőt - valahol legyen ennek neve!

3.4.1. Megvitatás, közös eredmény

Az eszköz vegyes egyénileg adott pozitív potenciállal bír, a közösen meghatározott eredmény +2 lett.

4. Összefoglaló értékelés

4.1. Mely hajtó és gátló tényezőket fogja az esettanulmány következő kutatási fázisában megcélozni az érintettekkel közösen történő kezelési stratégiák kialakítása során? Mely szereplőkre van szükség ehhez a folyamathoz? Rövidítések: H- szakpolitika, hatóság, döntéshozók, G-gazdálkodók és gazdaszervezetek, A-agráripari értéklánc szereplők, K-kutatók, N- NGOk, civil szervezetek, helyi közösségek, F-fogyasztók, M- média.

kód	HT /GT	leírás	Szükséges szereplők
HU-D01	Termelés	A hozam változása/ ingadozása az éghajlatváltozás miatt	G, M, A, K, N,F,M,H
HU-B02	Fogyasztók	A fogyasztók passzív szerepe, nincs tudatos fogyasztó, nincs címke a TK gazdálkodáshoz	F,H, A,M,N,G
HU-B04	Technológiai beruházás és kutatás	Nagy beruházások szükségesek a gépek, szoftverek, stb. korszerűsítéséhez	G,H,A,K
HU-B05	A tudás, az innováció és a kapacitás szintje	A talaj monitoring rendszer hiánya, az információk hiánya, a technológia összetettsége	A,H,K,M,G,N
HU-B06	Képzési és tanácsadási szolgáltatások	Nincs képzett munkaerő, nincs szakmailag megfelelő, független szaktanácsadás	H, A,G, K,N
HU-B09	Alulról jövő szervezetek befolyása	A gazdák individuálisan gondolkodnak, de vannak kezdeményezések, például a zöld civil szervezetek hatása (Greenpeace stb.)	F,K, A, G ,N,M
HU-B11	Együttműködő vagy konfliktusos kapcsolatok	verseny a piacon az érdekelt felek között, nincs működő hálózat	G,H,A,N,M,F,N,K
HU-D03	Környezeti háttér	Talajerózió, klímaváltozás, szélsőséges időjárási események, aszályok, vízhiány	H,M ,K,G,A,N,F
HU-B13	Társadalmi-politikai háttér	Szigorúbb növényvédelmi előírások, betiltott növényvédő szerek, földhasználati kérdések, célzott politikai támogatás hiánya, alacsony társadalmi tőke	H,A,N,M,G,K,F

A workshop során és a szakértői interjúk során is a legfőbb tanulság volt, hogy minden oldalról lenne igény egy közös szakmai platformra a talaj megőrzése érdekében. Ezt azért is emeljük ki, mert tulajdonképpen a legfőbb probléma az érintettek elszigeteltsége, a nem megfelelő információ áramlás. Ez lenne az első és legfontosabb lépés, amely segíthetné és konkrét céloknak vetné alá a különböző együttműködési lehetőségeket az érintettek közt.

4.2 Az agroökológiai gazdálkodási rendszerek felé történő elmozduláshoz a talajkímélő gazdálkodás elterjedését hajtó tényezők támogatásra kerülnek-e, a gátló tényezők elhárítására vannak-e törekvések?

Tekintve, hogy ez a téma viszonylag újszerű Magyarországon, a jelenlegi fázisban elsősorban a problémák tudatosítása zajlik, nem pedig a megoldása. Nincsen politikai akarat a környezeti ügyek szakpolitikai támogatására.

Mivel a talajkímélő művelés a mezőgazdaság termelési funkcióihoz kötötten jelenik meg, ezért a piaci mechanizmusok is segíthetik a működését, hiszen a technológiák megválasztása és azokhoz szükséges beruházások finanszírozása támogatások nélkül is megvalósítható. Ugyanez pl. a biodiverzitást célzó beavatkozások esetében kevésbé jelentkezik, lévén ezek elsősorban pozitív externális hatások létrehozására irányulnak, ahol az árak hiánya miatt a piac csak korlátozottan tud működni (ezért szorulnak támogatásokra).

Vannak izolált, önálló kezdeményezések, amelyek az azonosított problémák megoldására irányulnak, de fő szerepük inkább abban van, hogy a gazdálkodók felé erősítik az információ áramlást, a tudás átadást.

4.3 Mely gátló tényezőket célozták meg eddig intézkedésekkel?

A talajkímélő technológiai szélesebb körű elterjedésének legfőbb akadályát két fő okban kereshetjük. Egyrészt a szántóföldi gazdálkodást illető hagyományok és megszokások miatt a gazdálkodók többsége úgy tekint a szántásra, mint a talajművelés elengedhetetlen részére. Azok a gazdák, akik a gazdálkodással kapcsolatos ismereteiket régebben (több évtizede) szerezték, legfőképpen arról a dilemmáról hallottak, hogy ősszel vagy tavasszal érdemes-e szántani, de az, hogy adott esetben egyáltalában ne szántunk, nem volt része a korábbi oktatásnak. Másrészt az is nehezíti a talajkímélő technológiák elterjedését, hogy nincs olyan szintű szakmai egyetértés a technológia haszna és használhatósága tekintetében, mint amilyen volt – és részben jelenleg is van – a szántásos gazdálkodást illetően.

Vannak próbálkozások az egyes akadályozó tényezők esetében, elsősorban az úttörő gazdálkodók csoportosulását emelnénk ki, akik aktívan összefogtak a talajkímélő gazdálkodás előre mozdításáért. Továbbá más érintettek részéről is történtek kezdeményezések, pl. a NAK, vagy privát cégek (Syngenta- Contivo) kezdeményezéseit említhetjük. Kiemelhetjük azt is, hogy ugyan 2015-öt világszinten a talajok nemzetközi évének nyilvánították, és sok helyen megjelenik a talaj téma, de sajnos ez korántsem elegendő egy minimum társadalmi tudatossági szint eléréséhez.

4.4 Mely hajtó tényezőket támogatták az eddigiekben intézkedésekkel?

Ahogy ezt a 4.2 pontnál jeleztük, a talajkímélő technológia pusztán piaci körülmények között – tehát támogatás-mentes környezetben is – működőképesnek látszik. Van technológia és van pénz a technológiai megvalósítására – persze ez utóbbi elsősorban a tőkeerős vállalkozók esetében igaz. Az esettanulmányok során szerzett talán legfontosabb tapasztalat az, hogy amennyiben egy környezeti beavatkozás – esetünkben a talajkímélő gazdálkodás – piaci hasznokat is eredményezhet, úgy a gazdálkodók nagyon is hajlandók azt alkalmazni. Sajátos környezeti tudatossággal lehet esetünkben találkozni, melyet kétségtelenül az mozgat, hogy felimerték a környezeti beavatkozások gazdasági előnyeit. Ők tehát továbbra is “profit-orientáltak”, csak éppen észrevették, hogy a környezettel való okszerű bánásmód milyen jó hatással lehet a profitjukra. Véleményünk szerint ezt a gazdálkodói attitűdöt tekinthetjük a talajkímélő gazdálkodás elterjedése legfőbb hajtóerejének.

4.5 Az eddigiekben végrehajtott intézkedések mennyiben voltak hatékonyak?

Az esettanulmányok a 6.3 pontnál említett szempont létezésére mutattak jó példát. Nevezetesen arra, hogy – vélhetőleg a szakmai konszenzus hiánya miatt – a gazdálkodók meglehetősen eltérően értelmezik a talajkímélő gazdálkodást. Volt olyan gazdálkodó, aki már abban az esetben is ezt a terminológiát használta, ha csupán annyi történik nála, hogy időnként elhagyja a szántást. Mások pedig a szántást teljesen kizárva gazdálkodnak. Emiatt a hatékonyságról még nemigen lehet beszélni, lévén annak fokmérője sincs tisztázva. A jelenlegi helyzetben az esettanulmányok elsősorban a talajkímélő technológia potenciálját tudták felmutatni, amit főként a már rendelkezésre eszközök tettek lehetővé.

4.6 Mi a legfőbb akadálya az intézkedések megfelelő tervezésének, jóváhagyásának és végrehajtásának (hatékonyságának)? Melyek az intézkedések legfőbb előnyei és potenciálja?

A fő problémát a közpolitikákon túlmutató, sőt azokat meghatározó általános politikai szándékokban látjuk. A jelenlegi kormányzat hatalomra kerülése óta (2010) szisztematikusan folyik a környezeti ügyek háttérbe szorítása alapvetően azzal az indokkal, hogy ne akadályozzák a gazdaság erősödését. E politika “eredményeként” a gazdaság megcélzott erősödése kevésbé, a hatalomhoz lojális gazdasági szereplők gazdagodása annál inkább tapasztalható. Ugyanakkor a környezeti ügyek kormányzati képviselete markánsan visszaszorult: a Környezetvédelmi Minisztérium 2010-ben megvalósult, az agrártárcához történt átszervezését követően mára az agrár tárcánál is visszaszorult azon szervezetek létszáma, ahol a talajjal vagy a vizekkel foglalkoznak (egyedül a természetvédelem tudta többé-kevésbé megtartani pozícióját). Ebben a helyzetben túl sok pozitív változás a talajkímélő gazdálkodás, mint környezetvédelmi technológia terén nem várható. Két dolog azonban reményekre adhat okot: egyrészt a KAP következő ciklusában várható a környezeti és klimatikus elvárások erősödése a támogatások odaítélésénél, melyek kikényszeríthetik a jelenlegi politikai hozzáállás megváltoztatását. Másrészt – ahogy a 6.3 pontnál erre már utaltunk – a talajkímélő gazdálkodás elterjedése kevésbé függ a támogatásoktól, e technológiák alkalmazása révén várható gazdasági előnyök pusztán a piacgazdasági környezetet feltételezve is elősegíthetik a talajkímélő gazdálkodás térnyerését. Feltéve persze, ha nem történik túl sok piactorzító kormányzati beavatkozás. Nincs megfelelő kommunikáció az érintettek közt. Nincs megfelelő szakértelem és rálátás a gyakorlatra a döntéshozók részéről. A tervezett szakpolitikákhoz nincsenek hozzárendelve a megfelelő eszközök (elsősorban a tájékoztatás, oktatás, továbbképzés szintjén) a gyakorlati kivitelezéshez. Mint azt az előzőekben már többször is említettük az intézkedések keretét jónak ítélték meg a résztvevők, csupán az érdemi tartalmat és végrehajtást hiányolták.

4.7 Melyek voltak az egyetértés / egyet nem értés legfőbb pontjai a résztvevők körében?

Egyetértés:

- Megvannak az eszközök nem jól működnek
- Szakmai platform
- Rendszer szintű általánosabb problémái

Egyet nem értés:

- Megközelítésekben nincs egyetértés
- A közpolitika hatékonyságát eltérően ítélik meg.

4.8 Az elemzés elvégeztével melyik tekinthető a legjobb és melyik a legrosszabb intézkedésnek?

A szakértők a közvetlen támogatásokat (SAPS) tekintették a legrosszabb intézkedésnek a talajkímélő gazdálkodás szempontjából a kétpólusú, de döntően negatív hatása miatt. Ugyanakkor az agrár-környezetvédelmi intézkedéseket találták a legjobb eszköznek, amennyiben kellő, kifejezetten talajvédelemre koncentráló, jól meghatározott tartalommal és hatékony végrehajtással párosulna.

5. Köszönetnyilvánítás

Ez úton nagyon köszönjük a 2019. december 10-i fórumon részt vett valamennyi szakértőnek az értékes véleményüket és hozzászólásaikat.

